

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

PECULIARITIES OF LEGISLATIVE REGULATION OF SOCIAL DEVELOPMENT IN UKRAINE

Найда І.В., к. держ. упр., доцент,
доцент кафедри права

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Труба К.С., магістр кафедри права

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Стаття присвячена актуальним питанням у системі нормативно-правового регулювання соціального розвитку, питанням реформування стало розроблення відповідної нормативно-правової бази, здатної охопити більшість аспектів регулювання соціальної сфери України і послуг, що можуть та мають надаватися в її межах.

Розглянуто, як саме соціальний розвиток в Україні визначає можливості науково-технологічного, інноваційного прориву держави в європейський простір, він створює економічну основу і духовну спадщину суспільства, цивілізаційний поступ української нації.

Визначено, що найхарактернішою особливістю функціонування та розвитку сучасних систем є соціальний розвиток як процес використання певної частини чистого грошового доходу на потреби соціально-матеріального і соціально-духовного розвитку людини, колективів і суспільства.

У статті зазначено, що чинниками ефективності соціального розвитку виступають: рівень індивідуального добробуту, освітньо-професійний рівень, стан здоров'я, вікова категорія, загальнокультурний рівень, індивідуальні психофізіологічні особливості, індивідуальна система цінностей і життєвих пріоритетів. Державна політика соціального розвитку є найважливішим соціальним механізмом перетворення суспільства. Суб'єктами соціальної політики можуть бути держава, саме громадянське суспільство, приватні корпорації. Вони здійснюють як профілактичний, так і компенсаційний соціальний захист, соціальну підтримку в різних сферах суспільного життя (фінансовій, промисловій, сфері послуг, екологічній, медичній, освітній) та відповідний розвиток цих галузей. Для того, щоб населення схвалювало проведену соціальну політику, спрямовану на підвищення його рівня і якості життя, необхідно визначити та затвердити соціальні орієнтири суспільного добробуту, в тісному взаємозв'язку із соціальними інтересами населення, враховуючи можливості конкретних верств населення, ресурсні умови держави для надання доступних соціальних послуг.

Ключові слова: соціальний розвиток, правове регулювання, державне управління, соціальна сфера, соціальна відповідальність.

The article is devoted to topical issues in the system of legal regulation of social development, the issue of reform was the development of an appropriate legal framework capable of covering the vast majority of aspects of regulation of the social sphere of Ukraine and services that can and should be provided within it. It is considered how social development in Ukraine determines the possibilities of scientific and technological, innovative breakthrough of the state into the European space, it creates the economic basis and spiritual heritage of society, the civilizational progress of the Ukrainian nation.

Certainly, the most characteristic features of the functioning and development of modern systems is social development as a process of using a certain part of net monetary income for the needs of socio-material and socio-spiritual development of man, teams and society.

The article states that the factors of effective social development are: the level of individual well-being, educational and professional level, health status, age category, general cultural level, individual psychophysiological features, individual system of values and life priorities. State policy of social development is the most important social mechanism for transforming society. The subjects of social policy can be: the state, civil society itself, private corporations. They provide both preventive and compensatory social protection, social support in various spheres of public life: financial, industrial, service, environmental, medical, educational and appropriate development of these industries. In order for the population to approve the social policy aimed at improving its level and quality of life, it is necessary to identify and approve social guidelines for public welfare, in close connection with the social interests of the population, taking into account the capabilities of specific segments of the population, resource conditions of the state to provide affordable social services.

Key words: social development, legal regulation, public administration, social sphere, social responsibility.

Конституція України [1] є базовим законодавчим актом, в якому визначено основні політико-правові засади регулювання духовного життя українського суспільства. Основний Закон держави закріплює на законодавчому рівні важливу роль культури, освіти і науки та інших складників гуманітарної сфери, які найбільше впливають на духовні процеси суспільства. Головною метою конституційного регулювання духовної сфери є створення умов для всебічного розвитку творчого, освітнього, наукового, культурного потенціалу кожної особистості і суспільства загалом, послідовної інтелектуалізації суспільства як головного резерву його прогресу, збагачення і піднесення його духовності [2].

Соціальний розвиток як ключовий складник політики держави офіційно завжди визнавалася в Україні одним із пріоритетних. Процес формування соціальних стандартів та створення системи соціальних стандартів, гарантій та нормативів розпочався в державі ще у 1999 році із прийняттям Закону України «Про прожитковий мінімум» [3] та у 2000 році Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [4]. Упродовж

багатьох років у державі спостерігається спрямованість нормативно-правового регулювання в бік пом'якшення законодавства щодо відповідальності при порушенні норм соціальної нерівності.

1. Нормативно-правову базу з питань соціального розвитку в Україні можна поділити на складники.

– Нормативно-правові акти у сфері праці і соціального захисту населення:

- Конституція України;
- Кодекс законів про працю України;
- Закон України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)»;
- Закон України «Про зайнятість населення»;
- Закон України «Про біженців»;
- Закон України «Про іміграцію»;
- Закон України «Про прожитковий мінімум»;
- «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»;
- Закон України «Про ратифікацію Угоди про позику (Проект удосконалення системи соціальної допомоги) між

Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку» тощо.

2. Нормативно-правові акти у сфері житлово-комунальних послуг:

- Житловий кодекс України;
- Закон України «Про житловий фонд соціального призначення»;
- Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток» тощо.

3. Нормативно-правові акти у сфері охорони здоров'я:

- Закон України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я»;
- Закон України «Про охорону праці»;
- Закон України «Про інформацію»;
- Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»;
- Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»;
- Закон України «Про протидію захворюванню на туберкульоз»;
- Закон України «Про лікарські засоби» тощо.

4. Нормативно-правові акти у сфері освіти:

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;
- Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
- Закон України «Про вищу освіту»;
- Закон України «Про наукові парки» тощо.

Нові тенденції розвитку нормативно-правового поля змінюють очікування та призводять до зростання нових вимог громадян зумовлюють трансформацію структури держави, що своєю чергою позначається і на структурі соціальної сфери – цілісної, динамічної підсистеми суспільства, в якій реалізуються соціальні функції. На реалізацію соціальних і громадянських прав людини спрямовані механізми державного управління у сфері соціального розвитку.

Нормативно-правове регулювання у сфері соціального розвитку є одним із механізмів реалізації основних цілей та задач щодо соціальної політики держави, яка заснована на законодавчому рівні.

Неефективність правового механізму регулювання соціальним розвитком призводить до того, що нові спроби регулювання соціальних процесів на певних рівнях стають недовірливими.

Однією із найхарактерніших особливостей функціонування та розвитку сучасної правової системи є соціальний розвиток, який має три основні типи:

- соціальний як процес розширення інституту суспільної власності;
- функціональний як процес використання частини чистого грошового доходу на потреби соціально-матеріального й соціально-духовного розвитку людини;
- формаційний як процес розширення суспільного й квазісуспільного секторів національної економіки.

Соціальний стан, у якому нині перебуває Україна, характеризується зниженням соціальної відповідальності держави, що впливає на зростання бідності, порушенням соціально-економічних і трудових прав, поглибленням тінізації трудових відносин, що своєю чергою свідчить про необхідність створення нової моделі нормативно-правового регулювання цих відносин.

Соціальний розвиток в Україні визначає нові можливості науково-технологічного, інноваційного прориву держави серед країн Європи, він створює економічний фундамент і безпосередньо духовну спадщину всього українського суспільства та нації загалом.

В Україні кошти, що спрямовуються на соціальний захист населення, залежать від фінансових можливостей держави, які визначаються обсягом внутрішнього валово

вого продукту та науково обґрунтованим обсягом фонду споживання. Збільшити видатки на соціальний захист населення можна тільки за умови внесення змін до нормативно-правових актів у частині зростання обсягу ВВП, тоді більше коштів держава зможе виділяти на соціальний захист населення.

Загальновідомо, що людський потенціал є найвищою соціальною цінністю, а його розвиток – пріоритетною складовою частиною нормативного забезпечення. Таке бачення значущості людини як громадянина в перспективах держави і світу потребує формування нових пріоритетів розвитку економіки України, надання їй соціальної спрямованості, формування в бізнесовому секторі соціальної свідомості і правової відповідальності. Тому вважаємо за необхідне прийняти Постанову Верховної Ради України «Про збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки».

У зв'язку з визначеними пріоритетами в Україні необхідно в короткий термін розробити та запропонувати нормативно-правові інструменти впливу держави безпосередньо на процес розвитку людського потенціалу, а також прийняти новий Трудовий кодекс України. Контроль держави за виконанням законів і норм щодо розвитку людського капіталу є важливим чинником та основою економічної безпеки держави загалом.

Прогресивний розвиток суспільства стикається з необхідністю усвідомлення потреб розвитку людського потенціалу залежно від прагнень реалізації одночасно двох концепцій – соціального управління та Концепції людського розвитку, яка є здобутком міжнародної світової спільноти. Якщо Концепція соціального управління визначає збереження та розвиток людства як глобальну мету, то Концепція людського розвитку визначає центральне місце людини в економічному та суспільному розвитку [5, с. 29].

Основними цілями нормативно-правового забезпечення в соціальній сфері є: максимальне збереження фізичного, інтелектуального, духовно-етичного потенціалу країни; формування ефективної системи трудової мотивації, яка відповідає вимогам сучасного ринку праці. Без цього неможливий економіко-правовий підйом, ефективна економіка, повноцінний ринок; створення інституціональних і соціально-економічних передумов для реалізації громадянами, різними суспільними прошарками і групами населення своїх потреб та інтересів, прояву своєї активності й розкриття особистості. Саме це створює передумови громадянського суспільства, особистої свободи, реальної демократії [6, с. 67].

Держава як суб'єкт реалізації соціальної політики у сфері нормативного забезпечення гарантує можливість ефективної взаємодії соціальних груп та інших елементів соціальної структури як суспільно впорядкованого і суспільно захищеного системного процесу, тобто соціальної політики в масштабах країни.

Розбудова фінансової системи України як один із механізмів правового регулювання соціальної сфери внесла суттєві новачки в управління фінансовими ресурсами територіальних громад. Цьому сприяла демократизація суспільних відносин, формування громадського суспільства, що стимулювало внесення змін до системи управління на місцях. Проголошена децентралізація, делегування повноважень територіальним органам влади у здійсненні господарського, соціального, культурного будівництва супроводжувалося формальним закріпленням за ними фінансових ресурсів [7, с. 57].

Також вважаємо за необхідне нормативно визначити соціальну відповідальність держави на отримувачів соціальних послуг.

Соціальна відповідальність держави має спрацьовувати за наявності та розвитку невідворотних механізмів її застосування, укріплення політичної культури, розвитку демократичних засад державного управління, кон-

структивної опозиції, становлення партнерських відносин між гілками влади та підвищення рівня довіри до влади [5, с. 33].

Отже, критерієм ефективності соціальної політики держави як елемента правового регулювання є підвищення соціальної відповідальності держави, бізнесу й громадянина за стійкість населення і країни до соціальних змін у державі, зміни соціально-економічних факторів розвитку, а також соціальна безпека.

Чинниками ефективності нормативно-правового розвитку виступають: рівень індивідуального добробуту, освітньо-професійний рівень, стан здоров'я, вікова категорія, загальнокультурний рівень, індивідуальні психофізіологічні особливості, індивідуальна система цінностей і життєвих пріоритетів.

Інституціональні перетворення вимагають розширення соціальних зобов'язань держави, додаткових витрат на врегулювання проблем безробіття, працевлаштування

і перенавчання працівників, які втратили місце роботи в результаті скорочень. У ряді випадків держава мала взяти на себе надання послуг транспорту і зв'язку жителям малонаселених районів, не вигідних для бізнесу.

Проведене дослідження у сфері нормативно-правового регулювання соціальної сфери дає нам змогу стверджувати, що розвиток соціальної сфери актуалізує основним завданням оновлення чинного законодавства та виступає основним критерієм наближення України до демократичних європейських цінностей.

Загалом незважаючи на комплексність проведеної роботи щодо формування нормативно-правової бази реформування системи надання соціальних послуг в Україні, нині ще не створено такої законодавчої основи, яка б давала змогу в належний спосіб регулювати діяльність соціальних установ та упроваджувати соціальні стандарти, покликани гарантувати високу якість соціального обслуговування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України із змінами, внесеними Законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII, від 21 лютого 2014 року № 742-VII. URL: <http://www.president.gov.ua/content/constitution.html>.
2. Скуратівський В.А. Конституційні основи духовної сфери життєдіяльності суспільства і людини. *Конституція України – Основний Закон суспільства, держави, людини. Наук.-метод. рекомендації* / І.Ф. Надольний, Т.О. Мандебура, С.Д. Дзюбик, В.А. Ребало, В.А. Скуратівський, Н.Р. Нижник, С.Д. Дубенко, В.І. Борденюк. Київ, 1997. С. 48.
3. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.
4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.
5. Амоша О.І. Соціальна відповідальність держави за людським та соціальним розвитком. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/2909/1/Amosha.pdf>.
6. Ткач О. Особливості державної політики у сфері соціального розвитку України. *Освіта регіону*. 2013. № 2. С. 67–71. URL: <http://social-science.com.ua/article/1035>.
7. Матусяк С.В. Чинники соціального розвитку та ефективної реалізації соціальної політики. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 5. Т. 2. С. 56–59. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_2/056-059.pdf.